

«Էդիթ Պրինտ» հրատարակչություն

Ավարտական հետազոտական աշխատանք

Թեմա՝ Էքսկուրսիաների և մշակութային այցերի դերը սաների
զարգացման գործում

Հաստատություն՝ Կապանի թիվ 7 ՆՈՒՀ

Դաստիարակ՝ Մերի Միրզոյան

Ղեկավար՝ Ժաննա Ավետիսյան

ԿԱՊԱՆ 2023

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ-----	3
ՏԵՍԱԿԱՆ ՄԱՍ	
ԳԼՈՒԽ 1. Էքսկուրսիան, որպես կրթադաստիարակչական գործունեության ձև----	5
1.1. Էքսկուրսիաների կառուցվածքը, կազմակերպման ձևերն ու մեթոդները-----	7
1.2. Էքսկուրսիաների և մշակութային այցերի դերը սաների զարգացման գործում11	
ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՄԱՍ	
ԳԼՈՒԽ 2. Էքսկուրսիաների և մշակութային այցերի օրինակներ իմ աշխատանքային փորձից -----	15
ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ -----	17
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ -----	18

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Նախադպրոցական այսուհետ (ն/դ) տարիքը անձի ձևավորման կարևորագույն փուլերից մեկն է, ուստի շատ կարևոր է, թե այս շրջանում երեխային ինչ է պետք սովորեցնել, հաղորդել և առավել կարևոր է, թե ինչպես, ինչ մեթոդներով ու ձևերով դա անել:

Ն/դ տարիքի յուրաքանչյուր երեխա հետաքրքրասեր և անհագ է իրեն շրջապատող աշխարհի նկատմամբ և սպունգի պես կլանում է գիտելիքները: Այս տարիքում ամեն ինչ հետաքրքիր է երեխային և նա ակտիվորեն ընկալում է աշխարհը, հետևաբար երեխայի տարիքային այս առանձնահատկությունը պետք է առավելագույնս ճիշտ օգտագործվի ն/դ ուսումնական հաստատությունում իրականացվելիք կրթադաստիարակչական գործունեության ընթացքում: Հենց այս ժամանակահատվածում կարևոր է երեխաների մեջ սերմանել սեր հայրենիքի, բնության նկատմամբ, հետաքրքրությունն առաջացնել նրա մշակութային արժեքների նկատմամբ, զարգացնել պատկերացումները անձի, հասարակության մասին: Այսպիսի կարողունակությունների ձևավորմանը մեծապես նպաստում են պարբերաբար կազմակերպվող էքսկուրսիաները և մշակութային այցերը: Ուսումնական և դաստիարակչական ձևը հնարավորություն է տալիս բնական պայմաններում դիտարկել առարկաները և երևեյթները: Միաժամանակ երեխայի մոտ ակտիվացնում է մտավոր ակտիվությունն ու հուզական ոլորտը:

Էքսկուրսիաներն ու մշակութային այցերը տեսարժան վայրեր, թանգարանների, գրադարանների, թատրոնների, արտադրական ձեռնարկությունների, պատմամշակութային կոթողների և բնության գիրկ այցելություններն են՝ ուսմանադաստիարակչական նպատակներով:

Էքսկուրսիաների էությունը կայանում է ցուցադրման և բացատրման համակցության մեջ: Այն զննական մեթոդ է: Էքսկուրսիաները և մշակութային այցերը գործունեության այն ձևերն են, որոնք երեխաներին իսկապես դուր են գալիս:

Թեմայի արդիականությունը. Մեզ բախտ է վիճակվել աշխատել 21-րդ դարի ուսումնական հաստատությունում, ինչը մեզանից պահանջում է անընդհատ նոր մոտեցումների, առավել ռացիոնալ մեթոդների և գործունեության ավելի հետաքրքրաշարժ ու ժամանակակից ձևերի կիրառում, արդի ուսուցումը կյանքի հետ կապելու, ուսուցման դաստիարակման մեթոդներն ու ձևերը կատարելագործելու և

ակտիվացնելու՝ նոր պահանջներից ելնելով: Հենց այդպիսի գործունեության ձևերից մեկն էլ էքսկուրսիաներն ու մշակութային այցերն են:

Համապատասխանությունը նոր չափորոշչի և ծրագրի պահանջներին. Ըստ նոր ծրագրային պահանջների՝ գործունեության տարբեր ձևերի կիրառմամբ պետք է լուծել սանի ֆիզիկական, մտավոր, բարոյական, աշխատանքային, իրավական, էկոլոգիական, սեռային, գեղարվեստագեղագիտական դաստիարակության խնդիրները, և ըստ այդ գործունեության ձևերի՝ այդ խնդիրներից շատերը իրականացվում են արտամանկապարտեզային պայմաններում: ԵՎ հենց այստեղ է, որ շատ մեծ ու կարևոր է էքսկուրսիաների ու մշակութային այցերի ընձեռած հնարավորությունները, քանի որ գործունեության այս ձևով ապահովվում են նոր չափորոշչի ոլորտային վերջնարդյունքներց շատերը և ձևավորում կատարողունակությունները, հատկապես՝

- լեզվական և հաղորդակցական կարողունակությունը,
- ճանաչողական և մոտիվացիոն կարողունակությունը,
- ինքնաճանաչողական և սոցիալական կարողունակությունը,
- Ժողովրդավարական և քաղաքացիական կարողունակությունները,
- մշակութային կարողունակությունը,
- տնտեսական կարողունակությունը,
- ֆիզիկական կարողունակությունը:

Նպատակը. Նկատի ունենալով թեմայի արդիականությունը, շատ կարևորելով ուսուցման ու դաստիարակության տվյալ գործունեության ձևը, իմ հետազոտական աշխատանքի կատարումը նպատակ ունի տեսական նյութի ուսումնասիրմամբ, էքսկուրսիաների և մշակութային այցերի իմ փորձի ներկայացմամբ, ևս մեկ անգամ կարևորելով գործունեության այս ձևը, ներկայացնել սրանց արդյունավետությունը՝ սանի զարգացման գործում, կատարել առաջարկներ, որոնք կնպաստեն դրա ակտիվացմանը:

ԳԼՈՒԽ 1. ԷՔՍԿՈՒՐՍԻԱՆ, ՈՐՊԵՍ ԿՐԹԱԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ

ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՁԵՎ

Կրթության և դաստիարակության ձևերի մեթոդների շարքում, երբ ուսումնասիրում ենք որևէ կրթական ծրագիր կամ մեթոդական ձեռնարկ, ուղեցույց /հետևապես ռուսական գրականության մեջ/, ապա շատ դեպքերում առաջին տեղում էքսկուրսիան է: Պատմությունը չի պահպանել հիշատակում, թե է՞րբ և ու՞մ կողմից է իրականացել առաջին էքսկուրսիան, բայց մենք հաստատ գիտենք, որ, որպես ուսումնական մեթոդ, էքսկուրսիաները սկսեցին ներմուծվել կրթական գործունեություն որպես ուսուցման ձև:

էքսկուրսիան ուսումնական գործընթացի կազմակերպման ձև է, որը թույլ է տալիս դիտարկել և ուսումնասիրել տարբեր առարկաներ և երևույթներ բնական պայմաններում կամ թանգարաններում, ցուցահանդեսներում և արտադրություններում և օրվա ընթացքում երկար ժամանակ է պահանջում: Պահանջում է ուսուցչի կողմից հատուկ պատրաստվածություն, տարբեր մեթոդների և տեխնիկայի օգտագործում, երեխաների տարբեր գործունեության կազմակերպում՝

- էքսկուրսիայի կառուցվածքը,
- ներածական զրույց,
- կոլեկտիվ դիտարկում,
- երեխաների անհատական, անկախ դիտարկում,
- նյութերի հավաքածու,
- մանկական խաղեր հավաքած նյութերով,
- եզրապակիչ մաս, որի ընթացքում ուսուցիչը ամփոփում է էքսկուրսիան և հիշեցնում բնությունը հարգելու անհրաժեշտության մասին:

Ուսուցման կազմակերպման այս ձևը կիրառելի է նաև ն/դ ուսումնական հաստատություններում, որպես աշխարհաճանաչողական միջոց: Հետևաբար ուսումնական գործընթացում գիտելիքի հաղորդումը ցանկալի է պարբերաբար կատարել էքսկուրսիաների միջոցով, նկատի ունենալով, որ այդ ձևով յուրացումն ավելի կայուն ու խորն է լինում, իսկ գիտելիքի աշխույժ փոխանցումն ավելի հետաքրքիր է դառնում: Այն ինչ տեսնում է սանը, տպավորվում է նրա գիտակցության մեջ, դաստիարակի պատմածի, բացատրածի, որոշակի իրադրությունների, երևույթների, փաստերի շնորհիվ: Դաստիարակը ցուցադրելով միաժամանակ սովորեցնում է ճիշտ ընկալել տեսածը: Այսպիսով, էքսկուրսիաները օգնում են ն/դ տարիքի սաներին

պատկերացում կազմել շրջապատող աշխարհի մասին հենց լսածը տեսնելու, վերացականը ակնառու-պատկերավորի փոխարինելու, որոշակի իրադարձությանը մասնակից լինելու միջոցով:

1.1. Էքսկուրսիաների կառուցվածքը, կազմակերպման ձևերն ու մեթոդները

Էքսկուրսիայի ընթացքում մանկապարտեզի դաստիարակը կիրառում է մանկավարժական հատուկ տեխնիկա և մեթոդներ:

Էքսկուրսիան բնույթով աշխույժ է և հուզիչ դաստիարակը պետք է խուսափի պաշտոնական ուսուցումից: Էքսկուրսիայի ընթացքում դաստիարակի՝ սաների հետ շփվելու ոճը պետք է լինի ավելի անկեղծ ու նուրբ: Սաները պետք է գիտելիք ձեռք բերեն առանց դա գիտակցելու:

Էքսկուրսիայի բովանդակությունը պարտադիր պետք է համապատասխանի երեխաների տարիքին և հետաքրքրություններին: Պետք է սահմանափակվի առարկաների թիվը, որոնց վրա կենտրոնացված է ուշադրությունը: Այսպիսով, կրտսեր խմբում բնության գրկում էքսկուրսիայի ժամանակ, պետք է կենտրոնանալ միայն մեկ առարկայի վրա, օրինակ՝ զարնանը առաջին խոտի, միջին նախադպրոցական տարիքում նմանատիպ զբոսանքի ժամանակ ուշադրություն է գրավում խոտը, ծառերի ու թփերի ուռած բողբոջները և հալած ձյան ջրափոսերը: Ավելի մեծ նախադպրոցական տարիքի սաներին կարող է տրվել հետազոտական բնույթի առաջադրանք՝ գտնեն զարնան բոլոր նշանները այգում կամ տեղանքում և այնուհետև արտացոլել դրանք:

Յուրաքանչյուր տարիքային խումբ ունի էքսկուրսիաների իր առանձնահատկությունները:

Կազմակերպչական պահեր

Իհարկե, էքսկուրսիա կազմակերպելը ավելի դժվար է, քան ավանդական խմբային պարապմունքը: Նրա հաջողությունը կախված է դաստիարակի պատրաստվածությունից: Դաստիարակի պատրաստումը հիմնականում էքսկուրսիայի նպատակի և ծրագրի բովանդակության ընտրությունն է: Դաստիարակը նախօրոք մտածում է միջոցառման բոլոր պահերի մասին (ներառյալ ճանապարհին անցկացրած ժամանակը), որոշում է իր հետ վերցնել օգնական (դայակ, մեթոդիստ, մեկ այլ ուսուցիչ, ծնողներից մեկը):

Որքան էլ դաստիարակին ծանոթ լինի էքսկուրսիայի վայրը, նա նախապես գնում է էքսկուրսիայի վայրը և անհրաժեշտության դեպքում պատրաստում անհրաժեշտ նյութեր (օրինակ՝ զամբյուղներ՝ այգի այցելու համար, թուղթ, մատիտ և այլն): Լավ է երեխաներին ներգրավել անհրաժեշտ նյութերի պատրաստմանը՝ դա կօգնի հետաքրքրություն առաջացնել գալիք իրադարձության նկատմամբ: Նա նաև

սահմանում է էքսկուրսիայի առանձին մասերի անցկացման հաջորդականությունը, վայրերը՝ կուլեկտիվ և առանձին դիտարկումների և հանգստանալու համար:

Կարևոր է նաև ճիշտ ընտրված ուղին դեպի դիտարկման օբյեկտ՝ այն չպետք է հոգնեցուցիչ լինի և սաներին շեղի ծրագրված նպատակից: Ընտրված ուղին պետք է լինի 2-5 կմ (կախված սաների տարիքային խմբից և ֆիզիկական հնարավորություններից): Դեպի ընտրված վայր (միակողմանի) ճանապարհորդության տևողությունը միջին խմբում չպետք է գերազանցի 30 րոպեն, ավագ խմբում՝ 40-50 րոպեն: Իհարկե, պետք է հաշվի առնել եղանակային պայմանները և ճանապարհի առանձնահատկությունները:

Դաստիարակը ուշադրություն է դարձնում նաև սաների հագուստին, դրանք պետք է համապատասխանեն տարվա եղանակին և վայրերին:

Էքսկուրսիային մասնակցող երեխաների թիվը կրկին կախված է նրանց տարիքից, որքան փոքր են երեխաները, այնքան փոքր պետք է լինի նրանց թիվը: Այսպիսով, կրտսեր նախադպրոցական մակարդակում նպատակահարմար է իրականացնել գործողություններ 6-12 հոգուց բաղկացած ենթախմբի հետ:

Եթե էքսկուրսիան ենթադրում է տրանսպորտով ճանապարհորդություն, դաստիարակը և նախադպրոցական ուսումնական հաստատության ղեկավարությունը պետք է նախապես պատրաստեն համապատասխան փաստաթղթերը (պատվեր, անվտանգության չեպագրույց, նախադպրոցականների ցուցակ և այլ), իսկ եթե որևէ արտադրամաս, կազմակերպություն կամ հաստատություն են այցելելու, ապա պետք է համապատասխան պայմանավորվածություն ձեռք բերեն, զեկուցեն և ստանան թույլտվություն:

Էքսկուրսիայի անցկացման մեթոդները

Էքսկուրսիաների կազմակերպման և անցկացման մեթոդներին ներկայացվող պահանջները.

- բովանդակության համապատասխանությունը երեխաների հետաքրքրություններին,
- թեմային ուղղված լինելը (ոչ մի պատահական երևույթ չպետք է շեղի սանի ուշադրությունը հիմնականից),
- չպետք է ունենա պարապմունքի ավանդական ձև,
- դաստիարակի նախապատրաստում,

- նախապես որոշել այն խոսքի ձևերը, որոնք առաջարկվելու են,
- էքսկուրսիայից հետո դիտել նկարներ, վարել զրույց, դիդակտիկ խաղ, նկարել տպավորությունները,
- էքսկուրսիաների քանակը պլանավորել:

Էքսկուրսիա կազմակերպելիս և անցկացնելիս պետք է հիշել, որ նույնիսկ տեղեկատվության մեծ քանակությունը հանգեցնում է ուշադրության թուլացման: Առաջարկվում են նախադպրոցական երեխաների ուշադրությունը պահպանելու հետևյալ եղանակները.

. Տեսարժան վայրերի ցուցադրում, որոնք պետք է տարբերվեն ճշգրտությամբ, պատկերավորությամբ:

. Տեսողական միջոցների օգտագործում, դրանք օգտագործելիս լսողական ընկալումն անցնում է տեսողականի, ստեղծվում է սթրեսի որոշակի թուլացում:

. Կատակներ, հումոր:

. Հարց-պատասխան:

Էքսկուրսիան հետաքրքիր լինելու համար ուսուցիչը պետք է պատրաստի քանաստեղծություններ, հանելուկներ, ասացվածքներ, խաղեր:

Էքսկուրսիայի կառուցվածքը

Էքսկուրսիա մշակելիս կարևոր է առաջադրել և լուծել ուսումնական, կրթական և զարգացնող բնույթի մի շարք խնդիրներ: Դաստիարակը պլանավորում է էքսկուրսիա՝ ելնելով ծրագրի պահանջներից և շրջակա տարածքի առանձնահատկություններից.

- . ներածական զրույց,
- . կոլեկտիվ դիտարկում,
- . երեխաների անհատական ինքնագործունեություն,
- . նյութերի հավաքածու,
- . մանկական խաղեր հավաքված նյութով,
- . եզրափակիչ մաս:

Պատրաստվելով գալիք էքսկուրսիային, դաստիարակը նախադպրոցականներին նախապես տեղեկացնում է էքսկուրսիայի նպատակը, թե ուր են գնալու և ինչու, ինչ են պարզելու: Անհրաժեշտ է նաև սասների հետ քննարկել անձանոթ վայրում վարքի կանոնների պահպանման մասին:

Հիմնական մասում, բացի դաստիարակի ցուցադրումներից, տեղեկատվության տրամադրումից, պետք է սաներին նաև հնարավորություն տալ բավարարել իրենց հետաքրքրությունը՝ ինքնուրույն և ազատ դիտումներ կատարելով:

Եզրափակիչ փուլի հիմնական նպատակը արդյունքների ամփոփումն է: Էքսկուրսիան ավարտվելուց հետո, դաստիարակն ու սաները պարտադիր վերլուծում, ամփոփում են էքսկուրսիան՝ ամփոփում են ճանաչողական գործունեության արդյունքները, տալիս են հուզական գնահատական, արտահայտում վերաբերմունքը, տպավորությունները, նաև կատարում ստեղծագործական աշխատանք (հատկապես՝ բնության էքսկուրսիայի ընթացքում հավաքված նյութերով):

1.2. Էքսկուրսիաների և մշակութային այցերի դերը սաների զարգացման գործում

Էքսկուրսիաների և մշակութային այցերի դերը սաների զարգացման գործում չափազանց կարևոր են, քանի որ դրանք ուսումնադաստիարակչական գործընթացում ապահովում են ուսուցման, զարգացման և դաստիարակման փոխադարձ կապը:

Ուսուցում. Էքսկուրսիաներն ու մշակութային այցերը նպաստում են աշխարհընկալմանն ու ճանաչմանը, սաների միտքը հարստացնում են նոր տպավորություններով, քանի որ նրանք անմիջականորեն դիտում և ճանաչում են այնպիսի առարկաներ և երևույթներ, ինչպիսիք հնարավոր չէ բերել մանկապարտեզ, տեսնել առօրյայում: Այն հետաքրքրություն է առաջացնում դեպի իրենց շրջապատի բույսերը, կենդանիները, հասարակական երևույթները, մարդու աշխատանքը բնության և հասարակության մեջ: Այսպիսով՝ նախադպրոցականները ստանում են նոր գիտելիքներ որոշակի թեմայի վերաբերյալ՝ ընդլայնելով մտահորիզոնը:

Բացի աշխարհընկալման զարգացումից, էքսկուրսիաները բացառիկ նշանակություն ունեն նաև երեխաների խոսքի զարգացման առումով, քանի որ դրանք խթանում են հաղորդակցվելու ցանկությունը, հարստացնում բառապաշարը, կապակցված խոսքը, երկխոսելու ունակությունները:

Հայտնի ռուս մանկավարժ Ուսինսկին գտնում էր, որ խոսքը չի կարող զարգանալ առանց մտքի, իսկ միտքը զարգանում է, եթե մտքի առարկայի մասին երեխան պարզ ու կոնկրետ պատկերացում ունի [2]: Ու այլ կերպ հնարավոր չէ նոր բառերի յուրացումն այնքան կայուն դարձնել, որքան էքսկուրսիայի և մշակութային այցերի միջոցով, որովհետև այստեղ բառը կապվում է տվյալ հասկացության, իրի կամ երևույթի դիտման ու գնման հետ, դառնում է կոնկրետ ու որոշակի:

Զարգացում. Բոլոր տեսակի էքսկուրսիաները նպաստում են սանի մտածողության զարգացմանը՝ վերլուծելու, ընդհանրացնելու, դասակարգելու, պատճառահետևանքային կապեր հաստատելու, ինչպես նաև ակտիվացնում են սանի ուշադրությունը, դիտողականությունը, հիշողությունը, զգայական ունակությունները, իսկ թանգարանների, թատրոնների և ճարտարապետական հուշարձանների այցելությունները զարգացնում են ստեղծագործական երևակայությունը, գեղեցիկը տեսնելու և գնահատելու ունակությունը, գեղագիտական ճաշակը:

Էքսկուրսիաները նաև զարգացնում են շարժողական ակտիվությունը:

Ղաստիարակում. Գործունեության այս ձևը նպաստում է սաների բարոյական, հայրենասիրական դաստիարակությանը, ձևավորում գեղագիտական զգացմունքները և հուզական արձագանքը շրջապատի և դրանում տեղի ունեցող իրադարձությունների հանդեպ: Էքսկուրսիաները ձևավորում են նաև գիտակցական կարգապահություն և կազմակերպվածություն, վարքի ճիշտ դրսևորումներ դրսում, հասարակական վայրերում, դաստիարակի կարգադրություններին հետևելու և կատարելու ունակություններ:

Նախադպրոցական տարիքի սանի զարգացման համար շատ կարևոր է էքսկուրսիաների բոլոր տեսակների կիրառումը, քանի որ դրանց համադրումը բերում է համակողմանի զարգացման:

Զբոսանք մանկապարտեզում. Թերևս առաջին էքսկուրսիան, որն առաջարկվում է նախադպրոցականներին (սովորաբար՝ կրտսեր առաջին և երկրորդ խմբի սաներին), շրջագայությունն է նրանց մանկապարտեզի տարածքում: Այս էքսկուրսիան սաներին սովորեցնում է կողմնորոշվել տարածքում, ծանոթացնում է հաստատության կառուցվածքին, դրական վերաբերմունք է զարգացնում աշխատողների նկատմամբ և ձևավորում հարգանք՝ նշանց աշխատանքի նկատմամբ: Սովորաբար երեխաներին ցույց են տալիս խոհանոցը, բժշկական սենյակը, լվացքատունը և այլն, նախադպրոցականների ուշադրությունը հրավիրելով աշխատանքային գործիքների, պարագաների ու իրերի վրա:

Բնության էքսկուրսիաներ. Անհիշելի ժամանակներից մարդկությունը գնահատել է բնությունը, նրա մեջ տեսնելով ոչ միայն իր կերակրողին, այլև իմաստուն դաստիարակին: Բնության էքսկուրսիաները նպատակ ունեն նախադպրոցականներին ծանոթացնել բնաշխարհին, կուտակել պատկերացումներ նրա տարբեր երևույթների մասին:

Ինչպես հայ մեծանուն մանկավարժ Խ. Աբովյանն է նկատել. §Բնությունն իր բազմապիսի առանձնահատկություններով ու երևույթներով, իր պես-պես գույներով ու ձայներով, դրանց միջև եղած պատճառահետևանքային զանազան կապերով, ի սքանչելի գեղեցկությամբ ու անկրկնելի ստեղծագործություններով, ամենամեծ ուսուցիչն է: Այդ ուսուցիչն ամենահեշտ ու դյուրին ձևով, խոր ու կայուն կերպով սովորեցնում է ճանաչել բնությունը!»: [3]

Մշակութային այցեր. Բնության էքսկուրսիաներից ոչ պակաս կարևոր են նաև մշակութային այցերը թանգարաններ, հուշարձաններ, գրադարաններ, երաժշտական դպրոցներ, որոնք ընդլայնում են սաների մտահորիզոնը, սովորեցնում հասկանալ և գնահատել արվեստը, ինչպես նաև ճանաչել հայրենի երկրի պատմությունը: Թանգարանները, գրադարանները կամ գեղարվեստի դպրոցները մշակութային արժեքների պահպանման, անցյալի հիշողությունը, օգտակար տեղեկությունները սերնդեսերունդ փոխանցելու միջոց են, իսկ մենք մեծերս պարզապես պարտավոր ենք պահպանել և փոխանցել գիտելիքներն ու մշակութային արժեքները մեր սաներին:

Արտադրական էքսկուրսիաները սաների մոտ զարգացնում են հետաքրքրություն տարբեր մասնագիտությունների նկատմամբ, խթանում հարգալից վերաբերմունք գործարանների և այլ հաստատությունների աշխատողների աշխատանքի նկատմամբ: Նախադպրոցականները տեսնում են ոչ միայն արտադրական գործընթացը, այլև ծանոթանում, թե ինչպես են հասնում արտադրանքի որակին: Իսկ այն, որ արտադրողը պատասխանատու է այս կարոր ցուցանիշի համար, սաներին հնարավորություն է տալիս հասկանալու, թե ինչ է աշխատանքային պատասխանատվությունը: Արդյունաբերական էքսկուրսիաները շատ կարևոր են նաև հայրենասիրական առումով՝ երեխաները սկսում են հպարտանալ իրենց քաղաքով և երկրով:

Այսպիսով՝ էքսկուրսիաները և մշակութային այցերը սաների գեղարվեստաստեղծագործական և ճանաչողական մտածողության ձևավորմանը նպաստող գործունեության ձևերից են: Անկախ նրանից, թե ինչ բնույթ են կրում էքսկուրսիաներն ու մշակութային այցերը, դրանք օժտված են բարձր ազդեցությամբ և արդյունավետությամբ: Դրանք ընդլայնում են աշխարհընկալումը, հարստացնում ճանաչողական գիտելիքները, զարգացնում բառապաշարը, ձևավորում հետաքրքրասիրությունը, ինքնաճանաչումը, ինքնագործունեությունը և նախաձեռնողականությունը, դաստիարակում են սեր դեպի բնությունը, դեպի հայրենի երկիրը, դրանց տեսարժան վայրերը, հուշարձանները, ձևավորում են գեղագիտական ճաշակ, նպաստում են միջնանձնային հարաբերությունների ձևավորմանը:

Բացի վերը նշվածից, կազմակերպված և անցկացված էքսկուրսիաներն ինքնին ախտորոշման այնպիսի կախարդական միջոց են, որի օգնությամբ կարելի է շատ լավ դիտարկել և շտկել երեխաների վարքի խնդիրները, որոնք միշտ չէ, որ տեսանելի են

սովորական պարապմունքների ժամանակ: Սա հիանալի միջոց է սաների դիտարկման և գնահատման մեթոդը կիրառելու համար: Էքսկուրսիայի ընթացքում տեսանելի են յուրաքանչյուր սանի և ամբողջ մանկական թիմի առանձնահատկությունները: Հենց էքսկուրսիայի ժամանակ, երբ երեխաները չեն գտնվում իրենց սովորական միջավայրում, կարելի է նկատել նաև դաստիարակի մասնագիտական գործունեության թերությունները, գնահատել մանկավարժական վարպետությունը:

**ԳԼՈՒԽ 2. ԷՔՍԿՈՒՐՍԻԱՆԵՐԻ ԵՎ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԱՅՑԵՐԻ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ ԻՄ
ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՓՈՐՁԻՑ**

**Համագործակցային էքսկուրսիա դեպի աշնանային այգի՝ բերքահավաքի
Խումբ՝ միջին**

Նպատակը՝ ձևավորել շրջակա միջավայրի, բնության նկատմամբ հուզական, հոգատար համապատասխան վերաբերմունք

Խնդիրները՝ ձևավորել ճանաչողական ունակություններ բուսական աշխարհի, տարվա եղանակների, բնության սեզոնային փոփոխությունների մասին, բնության մեջ ճիշտ վարքագիծ դրսևորելու կարողություն հաղորդել:

Ակնկալվող վերջնարդյունքները՝ ճանաչիր և անվանիր միրգը, պտղատու ծառը, նկատիր բնության գեղեցկությունը, դրսևորիր հոգատար վերաբերմունք, կարևորիր մարդու աշխատանքը բնության մեջ:

Նախապատրաստում՝ պայմանավորվածություն այգեպանի հետ, նյութերի հավաքում (զամբյուղներ, պոլիէթիլենային տոպրակներ և այլն): Դաստիարակը սաներին տեղեկացրեց, որ նրանք գնալու են այգի՝ բերքահավաքի, հիշեցրեց բնության մեջ վարքի կանոնների մասին:

Հիմնական մաս՝ քանի որ այգին բավականին հեռու էր, այգում դաստիարակը ցուցադրմամբ ներկայացրեց ծառի կառուցվածքը, պտուղները, սաների ուշադրությունը հրավիրեց բնության գեղեցկությանը և բերքահավաքի գործընթացին, սաները հաճույքով մասնակցեցին բերքահավաքին, այգում երգեցին, խաղացին:

Ամփոփիչ մաս՝ էքսկուրսիան ավարտվելուց հետո, դաստիարակն ու սաները վերլուծեցին էքսկուրսիան:

Կարծում եմ, որ գործունեության այս ձևը, չնայած առաջատար չէ, բայց շատ կարևոր է և պետք է այն անցկացնել փոխարինելով ավանդական ձևերին, խմբասենյակում անընդմեջ թեմատիկ պաստառներով, դեկորատիվ իրերով, կամ, որ ամենավատն է՝ առանց դրանց, սուկ տեղեկություն փոխանցելու ձևերը, որոնք փոքր-ինչ <<հնացած>> են ժամանակակից երեխայի հետաքրքրությունները բավարարելու համար:

Սաների հետ ցանկացած էքսկուրսիա, լինի դա թանգարան, գրադարան, դպրոց, այգի, պուրակ, արտադրամաս, երեխաների համար դառնում է հիշարժան

իրադարձություն: Չէ՛ որ այն սովորական առօրյայի համեմատությամբ, բերում է բազմազանություն՝ տալով և՞ գիտելիքներ, և՞ տպավորություններ:

Այսպիսով, գործունեության այս ձևի կազմակերպման արդյունավետության և բազմաթիվ դրական կողմերի կողքին կա նաև մի փոքր բացասական կողմ, այն է՝ էքսկուրսիաներից շատեր (հատկապես՝ այցերը թատրոններ, թանգարաններ, կամ բնության էքսկուրսիաներից այց կենսաբանական այգի և այլն) ենթադրում են որոշակի ֆինանսական միջոցների ներդրում, որի հոգսը ոչ միշտ է կարողանում ուսումնական հաստատությունը հոգալ, և ավտոմատ կերպով այդ հոգսը ընկնում է ծնողի ուսերին: Հաճախ բախվում ենք այնպիսի խնդրի, որ ծնողը այդ ֆինանսավորումը դժվարանում է կատարել, ինչի պատճառով երբեմն չեղարկվում են որոշ պլանավորված էքսկուրսիաներ, կամ փոխարինվում դրանք մեկ այլով, կամ լինում են դեպքեր, երբ երեխան չի մասնակցում (չնայած նրան, որ միշտ փորձում ենք գտնել ելքեր կամ միջոցներ, այդ երեխաներին էլ ներգրավելու համար), ինչը հակասում է մեր մի շարք խնդիրների լուծմանը, նպատակների իրականացմանը:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Այսպիսով, նախադպրոցական ուսումնական հաստատությունում էքսկուրսիաները և մշակութային այցերը մանկավարժական գործընթացի կարևոր մասն են: Դրանք այցելություն են դեպի բնության գիրկ, հիշարժան վայրեր, գրադարաններ, թանգարաններ, արտադրամասեր, դպրոցներ և այլն, ուսումնադաստիարակչական նպատակներով, որոնք հնարավարություն են ընձեռնում ստանալ մեծաքանակ տեղեկատվություն, և հատկանշականն այն է, որ այս պարագայում ստացվող տեղեկատվությունը լինում է առավել տպավորիչ, հուզական, մնայուն, որովհետև փոխանցումն իրականացվում է անմիջական շփման և հաղորդակցման միջոցով: Էքսկուրսիան պլանավորում, կազմակերպում է դաստիարակը, այն կարող է վարել դաստիարակը կամ էքսկուրսավարը, ում մեկնաբանմամբ սաները սովորում են ճիշտ նկատել տեսածը, ցուցադրածը:

Գործունեության այլ ձևերի ժամանակ մեծ բավականություն են ստանում թե՞ մեծերը, թե՞ փոքրերը: Սաների համար այն ոչ միայն հետաքրքիր ժամանակ է, այլ նաև ուսումնադաստիարակչական գործունեություն, որը զարգացնում է մտածողությունը, ձևավորում է հուզական ոլորտը, դաստիարակում վարքի դրսևորման ձևեր, ինչպես նաև մարզվում է ֆիզիկական տոկունությունը: Արդյունքում նախադպրոցական տարիքի երեխաների մոտ զարգանում են էսթետիկ զգացմունքներ, գեղագիտական ճաշակ, դաստիարակում են հարգանք ուրիշի աշխատանքի նկատմամբ, հայրենիքի նկատմամբ, բնությունը գնահատելու և պաշտպանելու ցանկություն, ընդլայնում են սաների մտահորիզոնը, ձևավորում աշխարհայացքը, նպաստում խոսքի զարգացմանը: Այն սաների մոտ ձևավորում է այնպիսի առանձնահատկություններ, ինչպիսիք են՝ հանդուրժողականությունը, համագործակցությունը, փոխադարձ աջակցությունը, խնդրահարույց իրավիճակներում ինքնուրույն մտածողությունը, կողմնորոշումը, միջանձնային հարաբերությունների ձևավորումը, կոնֆլիկտների հաղթահարման որոշակի հմտությունները:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. ՏՀայեցակարգ՝ գիտական և մեթոդական էլեկտրոնային ամսագիր.
URL՝ <http://e-koncept.ru/2016/76560.htm>
2. Ушинский- „Собрание сочинений,, (1948г. стр.333),
3. Նախաշավիղ գիտամեթոդական հանդես, Երևան 2014թ.,
4. Լարիսա Մորոզովա Ֆինչպետ ճիշտ և հետաքրքիր անցկացնել էքսկուրսիան մանկապարտեզում՝ URL՝ <https://mclkc.net/zanyatiya-s-detmi/konspekt-ckskursii-v-sredney-grupp.html>
5. Կամենսա Լ. Ա. ՏՄանկապարտեզում երեխաներին բնությանը ծանոթացնելու մեթոդները՝,
6. Կոնդրաշովա Մ. Ա. ՏՆախադպրոցականների էկոլոգիական կրթությունը պարապմունքներին և առօրյա կյանքում՝ Մեթոդական ուղեցույց 1991թ.